

KARAPAPAK MASALLARINDAKİ MİTOLOJİK KADINLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

ÖĞR. GÖR. TUBA BENLİ*

Özet

Türk mitolojisi sisteminin bir parçası olan Karapapak mitolojisi, bu bütünün önemli unsurlarındandır. Karapapak mitolojisi özelinde yapılacak çalışmalar, Türk mitolojisiyle ilgili genel bilgilere ulaşmakta büyük yarar sağlayacaktır. Anadolu'da yaşayan Karapapak Türklerinden derlenen on dört masal metni esas alınarak yapılacak incelemeler, mitolojimizde kadının yerini ortaya koyarak kültürümüzde kadının yerinin ve öneminin anlaşılmasında bize önemli ipuçları verecektir. Çalışmamızın gayesi Karapapak mitolojisinde kadından yola çıkarak Türk mitolojisi ve kültüründe kadın algısını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Mit, Türk Mitolojisi, Karapapak Masalları, Kadın.

* Gazi Üniversitesi, Atatürk Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

Mitler, toplumun inanç sistemlerini yansıtan uzak geçmişteki gerçekliğin kutsal görülen sözlü anlatımlarıdır. “Yaratıcılık”, “gerçeklik” ve “kutsallık” vasfı taşıyan mitler, toplumun eski inanç sistemlerini bugüne ulaştıran zengin hayal gücüyle var olmayı anlattığı için günümüz insanına keşif ve icatlarda ilham verirken ahlakî değerleri koruması bakımından ise dinî sistemle bütünleşmiştir.

Giriş

Gerçek kişilerin olağanüstü varlıklara dönüştürüldüğü kâinatın yaradılışının hayal gücüyle yorumlandığı, zaman ve mekân kavramının “eski” ye dönüştüğü insanlığın ve içinden çıktığı toplumun sınırlarını barındıran, etkisini ve gücünü bugünlere taşıyabilen sembolik bir dile sahip mitlerle ilgili pek çok tanım yapılmıştır.

Mircea Eliade’nin mitlerle ilgili görüşlerini açıkladığı tanım, bu alandaki en kapsayıcı ve açıklayıcı bilgileri barındırmaktadır: “Mit, kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda başlangıçtaki masallara özgü zamanda bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani kozmos olsun isterse onun yalnızca bir parçası olsun bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır.” (Eliade 1993: 13)

Mitler, toplumun inanç sistemlerini yansıtan uzak geçmişteki gerçekliğin kutsal görülen sözlü anlatımlarıdır. “Yaratıcılık”, “gerçeklik” ve “kutsallık” vasfı taşıyan mitler, toplumun eski inanç sistemlerini bugüne ulaştıran zengin hayal gücüyle var olmayı anlattığı için günümüz insanına keşif ve icatlarda ilham verirken ahlakî değerleri koruması bakımından ise dinî sistemle bütünleşmiştir.

Toplumların bilme ve anlama isteğinden doğan mitlerin tılsımlı kıyafetleri altındaki gerçeklerin görülmesi; doğru yorumlanması ve anlaşılması günümüze eskinin uydurma kalıntıları olarak değil; ilkel insanın hikmetli sözleri olarak taşınması halinde mitler, bizler için sonsuz yaşam enerjisi kaynağı olacaktır. Mitlerin bu anlamdaki yerini ve önemini Fuzulî Bayat şu şekilde ifade etmiştir: “Mitoloji, ilkel veya arkaik ilmî düşüncelerin ilk denemelerini, sözlü kültür dâhilinde bile olsa kuşaktan kuşağa aktarmaya çalıştığından bir bilimdir; kozmik bilgilerin sembolleşmiş kaynağıdır.” (Bayat 2005: 61)

Destan, efsane, masal ve halk hikâyelerimiz öğelerin toplum hafızasında canlı tutulmasını ve kolektif şuurun oluşmasını sağlar. Müşterek kültürün ürünleri olan bu halk anlatıları aynı şekilde müşterek kültürün yaşatılmasına da hizmet eder.

Sözlü kültür ürünlerimiz esas alınarak yapılacak çalışmalar Türk mitolojisinin varlığını ortaya koyarak daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Türk kültürüne büyük katkısıyla bilinen Ziya Gökalp, Türk mitolojisine yönelişin önemini vurgular: “Edebiyatımızın kaynaklarını bir taraftan taş üzerine yazılmış yazılarda, ceylan derilerinde diğer taraftan da halkın koşmalarında, masallarında aramalıyız.” (Gökalp 2006: 26)

“Masallar, mitler ve rüyalar aynı kumaştan biçilmiştir.” (Saydam 1997: 46) Zengin mitolojik öğelere sahip masalların bu anlamda incelenmesi, Türklerin eski inanç sistemlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Anlamı ve yapısı bakımından mitler, ortaya çıkma ve gelişme süreçlerinde bazı aşamalardan geçmekte ve folklorun epik türleri üzerinde derin izler bırakmaktadır. (Hacılar 2009: 49)

Çeşitli sebeplerle göç eden kitlelerin yeni topraklarda yanlarında getirdikleri kültürel ürünleri taşımaları Türk dünyasının müşterek kültürünün oluşmasını sağlamıştır.

Buldukları coğrafyadan başka coğrafyalara göç eden toplulukların beraberinde taşıdıkları hazinelerin başında sözlü kültür ürünleri gelmektedir. Çünkü bu ürünler kişilerin dillerinin oluşturduğu hafızalarda taşındığı için göç sırasında ayrı bir zahmet ve külfete yol

Sözlü kültür ürünlerimiz esas alınarak yapılacak çalışmalar Türk mitolojisinin varlığını ortaya koyarak daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Türk kültürüne büyük katkısıyla bilinen Ziya Gökalp, Türk mitolojisine yönelişin önemini vurgular: “Edebiyatımızın kaynaklarını bir taraftan taş üzerine yazılmış yazılarda, ceylan derilerinde diğer taraftan da halkın koşmalarında, masallarında aramalıyız.” (Gökalp 2006: 26) “Masallar, mitler ve rüyalar aynı kumaştan biçilmiştir.” (Saydam 1997: 46) Zengin mitolojik öğelere sahip masalların bu anlamda incelenmesi, Türklerin eski inanç sistemlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Anlamı ve yapısı bakımından mitler, ortaya çıkma ve gelişme süreçlerinde bazı aşamalardan geçmekte ve folklorun epik türleri üzerinde derin izler bırakmaktadır. (Hacılar 2009: 49)

Yurtlarından koparılan Karapapak Türkleri, Kafkaslardan Anadolu içlerine masallarını da taşımışlardır. Bu masallar, Anadolu ile Kafkasya'yı birleştirmiş, Türk dünyasının "ortak belleği"nin canlı numuneleri olmuşlardır.

açmamaktadır. (Yakıcı, 2009:3)Bu sözlü kültür ürünleri, yeni vatanlarında özünden kopmayarak yeniden şekillenmiş; düşmanın ele geçiremediği göç yolunun en kıymetli hazinesi olmuşlardır.

Türk dünyasının zengin sözlü kültürüyle önemli fertlerinden olan Karapapak Türkleri de 19.yy'da yaşadıkları coğrafyadan Anadolu'ya gelmişlerdir. Terekeme Türkleri de denilen Karapapaklar, Kafkasya'nın hâkimiyetinin Osmanlılardan Ruslara geçmesiyle göçe zorlanmışlardır. Bu göçler 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra hız kazanmış, Rusların baskı ve sindirme politikası neticesinde bölgede yaşayan Karapapak Türkleri başta Kars, Iğdır, Sivas, Ağrı, Amasya, Erzurum, Muş, Tokat olmak üzere

Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Yurtlarından koparılan Karapapak Türkleri, Kafkaslardan Anadolu içlerine masallarını da taşımışlardır. Bu masallar, Anadolu ile Kafkasya'yı birleştirmiş, Türk dünyasının "ortak belleği"nin canlı numuneleri olmuşlardır.

Kadın,erkek,çolukçocukçıkılan göç yolu pek çok zorluğu da barındırmaktadır. Göç yolunda yaşanan acıyı Tahsin Nihad şöyle anlatmaktadır: "Kadın erkek çoluk çocuk yollara dökülmüşlerdi. Zavallılar, tam tepeyi dönecekleri sırada yurtlarına yanık yanık bir daha baktılar. Bu kara bahtlı oba şefkatle ağlıyor. Bu sabah onun gözyaşlarını getirmiş olan katı bir sis, artık yavaş yavaş açılıyordu oralarda ve şimdi ağlaya ağlaya ayrıldıkları sevgili obalarından eğrile büğrüle geçen büyük çayın kenarında her sabah olduğu gibi kızlar kilim yıkamıyor. Gittikçe incelen sisi yararak sivriyen beyaz minarelerden artık Kelime-i Tevhid işitilmiyordu." (Erkan 1996: 82)

Masal, güçlü bir gelenek aktarım aracı, geleneğin güçlü taşıyıcıları ise kadınlardır. Masal ve kadın arasındaki ilişki dikkate alındığında bu ikilinin geleneğin kuşaktan kuşağa aktarımındaki güçlü rolü de anlaşılır. Masalın anlatıcılarının çoğunlukla kadın olması da kuşaktan kuşağa aktarılan geleneklerin masallardaki kadın rollerine bakılarak çözümlenebileceğini gösterir. Kuşaklararası aktarımda iki öğeden biride çocuklardır. Masal, kadın ve çocuk arasında kurulan geleneksel köprünün önemli bir ayağıdır. Masallardaki kadın ve çocuklar analiz

edilerek kültürel gen haritasını ortaya çıkartmak mümkündür. (Yakıcı 2014: 184)

Bu sebeple pek çoğu masal anaları tarafından anlatılmış olan ve Anadolu'da yaşayan Karapapak Türklerinden derlenen on dört masal metni üzerine yapacağımız mitolojik değerlendirmelerle "kadın" olgusunu inceleyeceğiz. Sivas'ın Kuşkayası Köyü'nden derlenen mitolojik öğeler barındıran bu masallardaki kadın kahramanlar anlaşılmaya/anlatılmaya çalışılacaktır. Kadınları anlamının zorunluluğundan dem vuran erkekler için günümüz kadınının davranışlarının altında yatan sebepler, ilkel insanın inanç sisteminin bugünün insanına etkisi, masal dünyasının iyi ve kötü kalpli kadınlarıyla keşfedilecektir.

2014 yılında derlenen bu masal metinlerinde kadınlar gerek ana kahraman gerekse yardımcı kahraman olmak üzere pek çok işlev üstlenmişlerdir.

MuhsineHelimoğlu Yavuz "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" adlı çalışmasında kadın kahramanları işlevsel özellikleri ve ulaştırdıkları iletilere göre yedi grupta toplamıştır.

- 1- Mutluluğu yakalamak için uğraş veren, olayların gidişini yönlendiren akıllı, vefalı, özverili, direşken kadınlar,
- 2- Kıskaç ve iftiracı kadınlar,
- 3- Kötü kalpli üvey anneler, büyücü kadınlar ve acımasız dev anaları,
- 4- Cinsel tacize uğrayan kadınlar,
- 5- Eşlerine ihanet eden kadınlar,
- 6- Yalan ve kurnazlıkla mutluluğa ulaşmak isteyen kadınlar,

Masal, güçlü bir gelenek aktarım aracı, geleneğin güçlü taşıyıcıları ise kadınlardır. Masal ve kadın arasındaki ilişki dikkate alındığında bu ikilinin geleneğin kuşaktan kuşağa aktarımındaki güçlü rolü de anlaşılır. Masalın anlatıcılarının çoğunlukla kadın olması da kuşaktan kuşağa aktarılan geleneklerin masallardaki kadın rollerine bakılarak çözümlenebileceğini gösterir. Kuşaklararası aktarımda iki öğeden biride çocuklardır. Masal, kadın ve çocuk arasında kurulan geleneksel köprünün önemli bir ayağıdır.

7- Akılsız, beceriksiz, sağduyusuz kadınlar. (Yavuz 2009: 72)

Karapapak masallarındaki kadın kahramanlar ele alınırken bu sınıflandırmadan faydalanmakla birlikte masal metinlerimizde kahramanların üstlendiği roller çerçevesinde kadın tipleri genişletilmiştir.

Kötü kalpli üvey anne, masalarda sıklıkla karşımıza çıkan olumsuz kahramanlardır. Üvey anneler evlendikleri adamın kızına karşı olabildiğince gaddar ve acımasızdırlar. Üvey kızlarını kıskanan onlara akıl almaz eziyetler yapan bu kadınlar, kimi zaman amaçlarına ulaşmak için büyü ve iftiraya başvurmaktan da çekinmezler.

Anadolu'nun pek çok bölgesinde değişik adlarla anlatılan "Fatmacık" masalı "Külkedisi" masalının Türk versiyonudur. Altay masalı olarak kaydedilen "Annuşka" versiyonunda hem şahısların ismi hemde kilise motifinin kullanılması bu masalın Rus menşei olduğunu düşündürmektedir. (Dilek 2007: 60)

"Sarı inek, Kızıl inek, Ala inek" adlarıyla da anlatılan bu masal Karapapaklarda yaygın olarak "Fatmacık" adıyla anlatılmaktadır. Bu masaldaki üvey anne Fatma'ya karşı acımadır, ona her türlü eziyeti yapmaktadır. Üvey annenin bu kötülükleri yaparken en büyük yardımcısı ise öz kızıdır. Ana-kızın birlikte hareket etmesi, babanın bu durum karşısında pasif kalması yapılan kötülüğün şiddetini artırmaktadır.

"Adam gidir, evlenir, getirir ki ne getirebir canavar. Adamın ömrünü birkaç senede yiyir bitirir. Adamhastalanır ölür. Fatma analığı eline alır. Gel Fatma, get Fatma, bulaştığı yaga, işe get, punardan su getir Fatma. Gızcağız netsin, analığın her dediğini yapır."

Masalda üvey annenin kötülüğü anlatılırken "canavar" kelimesinin kullanılması, karısının kötülükleri karşısında çaresiz kalan adamın da hastalanıp ölmesi, kadının ne denli yıkıcı bir kahraman olduğunu ortaya koymaktadır.

"Gülmercan" masalındaki üvey anne de "Fatmacık" masalındaki üvey anneden acımasızlıkta gaddarlıkta geri kalmayan, kendi kızını ise sevgiyle şefkatle koruyarak iyi anne ve kötü kalpli üvey anne kimliğini bir arada taşıyan olumsuz kadın kahramanlardandır. Gülmercan'ın babası, kızına yapılan haksızlıkları görmekte ancak evliliğini sürdürmek adına sessiz kalmaktadır.

Üvey anne, Gülmercan'ı her gün dağa sığır yaymaya göndermekte, azık olarak da kuru ekme vermektedir. Gülmercan'la dağa gitmek için heveslenen öz kızına ise yoğurt, et vererek adaletsizliğini göstermekte üstelik Gülmercan'ı

kızının azığından yememesi hususunda sert bir şekilde tembihlemektedir. *“Gızımın azığından yemiyessin. Herkes kendi ağzından yesin diyir. Yemek vahti gelende Gülmercan: Aman bacı sen ayrı ye, men ayrı. Aha şuracıkta epeğimi yiyim.”* der.

Kendi kızına çok iyi davranıp onu korurken aynı yaştaki üvey kıza çok kötü davranması kıyaslama olanağı verdiği için çocuğu daha çok yaralamakta ve acısı bir kat daha artmaktadır. Çünkü burada eziyet edenin sayısı birden ikiye çıkmaktadır. (Yavuz 2009: 85)

İki kız üvey de olsa kardeşirler. Ancak üvey annenin tutumu kızların kardeşlik ilişkisi kurlmalarını engellemektedir. Hem Gülmercan hem de Fatmacık masalındaki üvey annelerin kendi kızları da vardır. Kadınlar yaptıkları kötülüklerle kızlarına da kötülüğü aşlamaktadır.

Burada kızın yetiştirilmesinde “iyi” yada “kötü” insan oluşunda anne terbiyesinin önemi açıkça görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri’nin girişinde *“Kız anada görmeyince öğüt almaz”* sözü doğrulanmaktadır. (Ergin 2004: 74)

“Gırh Gatr mı, Gırh Satır mı” masalında ise yeniden evlenen adamın bir oğlu bir kızı vardır. Karısının ölümünden sonra çocuklarına bakamayan adam, araştırmadan soruşturmadan aceleyle evlenir. Üvey anne ise geldiği günden itibaren çocuklara düşmanca davranır, onları aç susuz bırakır. Üvey annenin eziyetine dayanamayan çocuklar, çareyi evden kaçarak her türlü tehlikeyi barındıran ormana sığınmakta bulurlar.

Masalın ilerleyen bölümlerinde üvey annenin çocukları bularak kızın kılığına girerek don değiştirmesi kadının olağanüstü güçlerinin olduğunu bunu da kötü amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığını göstermektedir.

Üç masalın ortak özelliği de pasif babalar, acımasız üvey anneler ve üvey annelerin kötülüklerine maruz kalan kız çocuklarıdır.

“Ebu Hançer” masalında kadın ilerlemiş yaşına rağmen çocuk sahibi olamamıştır. Kadın, kusuru kendinde aramakta geceler boyu gözyaşı dökerek Allah’a yalvarmaktadır. Kocası ise karısının kısır oluşuna üzülme onu teselli etmektedir. Çocuk sahibi olamamasının sebebi olarak kadın görülmektedir. Toplumun kadından en önemli beklentisi çocuk dünyaya getirmesi, doğurganlık vasfını icra ederek *“fedakâr eş”* kimliğini *“şefkatli anne”* yle tamamlayarak kadınlık rolünün icaplarını yerine getirmesidir.

Kadın, yıllarca çocuk sahibi olma arzusuyla yanıp tutuşmuş ve sabretmiştir.

Sabırının neticesinde tılsımlı elma yiyerek olağanüstü özelliklere sahip yiğit bir delikanlı doğurur. Kadının bir yaşında konuşan, üç yaşında ata binen, beş yaşında cirit oynayan bir bahadır dünyaya getirmesi yıllarca çektiği acının karşılığında bir nevi Allah'ın onu ödüllendirmesidir.

“Ağsahallı dede çocuğu yanına çağırır. Belinden çıhardığı hançeri çocuğun beline tahr ve diyer ki: Evladım bu hançer senin belinde olduğu sürece sana ölüm yohtur.” O günden sonra adı “Ebu Hançer” olan çocuğun adı da adın verilışı de sıradan değildir.

Aslında bu kut sadece oğlana verilmemiştir. Mitolojik kahramanlara benzeyen “Ebu Hançer” gibi bir yiğidi doğuran ana da bir nevi kut sahibidir. Pervin Ergun: “Tanrı tarafından kut verilmiş kahramanlar, genellikle ana ve babaların ihtiyarlık çağlarında kutlu bir kişi tarafından (aksakallı pır, eren, dede, Hızır) verilen elmayı yemelerinden sonra dünyaya gelirler. Kutla doğan bahadırın adını, yine Tanrı tarafından gönderilen kutlu kişi koyar.” diyerek kahramanın doğumunun ve adının konulmasının sıra dışı olduğunu vurgular. (Ergun 2004: 243)

“Merdan Hatın” masalında yedi oğlu olan kadın, kız çocuğu dünyaya getirmek için sekizinci doğumu göze alır. Burada kız çocuğunun ısrarla istenmesi geçimi sağlayacak yeterli sayıdaerkek çocuğunun varlığı, bununla birlikte ev işlerinde anneye yardımcı olacak bir kız çocuğuna ihtiyaç duyulmasıdır. Nitekim kız, ağabeylerinin çamaşırlarını bulaşklarını yıkamakta evi temizleyip yemek pişirmektedir. Oğlanlar ise ava gitmekte dışarıda çalışmaktadırlar.

Türk topluluklarının inançlarında kutsal sayılan ateşte de bir ruh olduğuna inanılmaktadır. Mitolojimizde çoğunlukla olumsuz anlamların yüklendiği köpek bu masalda da karşımıza kötülükle çıkar. (Çoruhlu 2010: 50-176) Köpeğin işeyerek ateşi söndürmesi kızın da her türlü tehlikeyi göze alarak devler diyarına ateş aramaya gitmesi ocağı tüttürenin kadın olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi kadınların iktidarı er, ev ve evlat ile ilişkilidir. Tıpkı erkek iktidarının at, avrat, silah üçlüsü ile anılmasına benzer biçimde kadınlar için de iktidar sembelleri er, ev ve evlattır. Kadının iktidarının en önemli aşaması ise çocuk sahibi olmasıdır. (Yakıcı, 2014:185) Türk kültürünün en önemli değerlerinden olan annelik özellikle de erkek çocuğu doğurmak sadece masallardaki kadının yerini değil, eski ve geleneği reddeden yapılarla bile günümüz kadınının statüsünü belirlemektedir.

“Yedi gancığın babası” diye hakir görülüp küçümsenen adamın erkek çocuğu yoktur. “Ali Gözü Gız Gözü” masalında ise alay edilip aşağılanan erkektir. “Erkek adamın erkek çocuğu olur” sözünün günümüzde de yaygın olarak kullanılması bu

anlayışın toplumumuzda ne denli eski olduğunu göstermektedir.

Masalda iki erkek kardeş vardır. Birinin yedi oğlu, diğerinin ise yedi kızı vardır. En küçük çocuğun diğerlerinden daha akıllı, cesur ve kahraman oluşu burada kız çocuğuyla karşımıza çıkmaktadır. Altay Türklerinin “Erte, Erke ve Ergek Dep Karındaşlar” masalında en küçük çocuk sayesinde aile mutluluğa ulaşır. Bu masalda da babasının durumuna üzülen kız, erkek kılığına girerek yedi yıl sonra altınlarla, incilerle ailesinin yanına döner. Kendisiyle birlikte yolculuğa çıkan amcaoğlu ise eli boş memlekete döner. Böylelikle kız amcasına ve babasıyla alay eden komşulara gereken dersi verir.

Erkek kılığına giren kız at binmekte, ava gitmekte, ağaca çıkmakta erkekler kadar mahirdir. Öyle ki dişi çekilirken bile “ah” demeyen kızıdan padişahın oğlu hariç kimse şüphelenmemiştir.

Akıllı, mücadeleci, yiğit kadın tipini temsil eden bu kahraman; erkek dünyasında kadının da var olduğunu göstermektedir. Dede Korkut kitabındaki “Bamsı Beyrek” hikâyesindeki “Banu Çiçek” evleneceği eşin yiğit bir delikanlı olmasını ister. Banu Çiçek güzelliği kadar gözü pek, savaşçı bir kızdır. Beyrek’le at yarıştıracak, ok atıp güreş tutacak kadar yiğit bir kızdır. Bu da bize açıkça gösteriyor ki Türk mitolojisinde kahramanlık erkeğe özgü değil, kadının da at binen, ok atan, güreş tutan cengâver bir kimliği vardır. Bu kadın kahramanlar sadece hanım hanımcık evinde çocuk bakan, temizlik yapan, yemek pişiren ataerkil düzenin edilgen unsuru olmadıklarını göstererek rol model olmuşlardır.

Akıllı, mücadeleci, yiğit kadın tipini temsil eden bu kahraman; erkek dünyasında kadının da var olduğunu göstermektedir. Dede Korkut kitabındaki “Bamsı Beyrek” hikâyesindeki “Banu Çiçek” evleneceği eşin yiğit bir delikanlı olmasını ister. Banu Çiçek güzelliği kadar gözü pek, savaşçı bir kızdır. Beyrek’le at yarıştıracak, ok atıp güreş tutacak kadar yiğit bir kızdır. Bu da bize açıkça gösteriyor ki Türk mitolojisinde kahramanlık erkeğe özgü değil, kadının da at binen, ok atan, güreş tutan cengâver bir kimliği vardır. Bu kadın kahramanlar sadece hanım hanımcık evinde çocuk bakan, temizlik yapan, yemek pişiren ataerkil düzenin edilgen unsuru olmadıklarını göstererek rol model olmuşlardır.

“Salkım Üzüm” masalında Arap kızı tılsımlı üzümü adama küçük kızı karşılığında verir. Mitolojimizde başka âlemi temsil eden mağarada yaşayan Arap, küçük kızı ailesinden ayırır. Kıza her gece şerbet içirir. Şerbeti içen kız bu dünyaya ait hiçbir şey hatırlamaz. Bu durum şamanların yer altına doğru yaptıkları yolculuğu hatırlatır. Nitekim şamanlarda yolculuğa mağara, kuyu, çukur, yerdeki bir delik, ağaç kütüğü yada kökleri gibi yerlerden başlarlar. (Çoruhlu 2009: 72)

“Bayrahtar” masalının konusu mitolojide “Eros ve Psike”e (Sevgi ve Ruh) benzemektedir. Kocasını Eros’un sırrını saklayamayan kadın onu kaybeder “Bayrahtar” masalından da kadın kocasının yılan olduğunu saklayamayarak kız kardeşine söyler. Bunun üzerine kocası güvercin olup kanatlanıp uçar gider. Kız boşboğazlığının cezasını kocasını kaybederek çeker. Sır taşıyamayan kadın ayağındaki demir çarık, elindeki demir asayla hatasının bedelini ödeyerek kocasını aramak için yolculuğa çıkar. Bu yolculuk pek çok tehlikeleri ve zorlukları barındırmaktadır.

“Eşiği aştıktan sonra, kahraman bir dizi sınavdan geçmek üzere tuhaf biçimde akışkan, belirsiz biçimlerin düş dünyasında ilerler. Bu, mit-maceranın sevilen bir aşamasıdır. Mucizevi sınavlar ve işkencelere yönelik bir dünya edebiyatı yaratmıştır. Kahraman bu bölgeye girmeden önce karşılaştığı doğüstü yardımcının önerileri, tılsımları ve gizli araçlarından yardım almaktadır.” (Campbell 2000: 115)

Genellikle erkek kahramanların yolculuğuna şahit olduğumuz bu sınavın kahramanı kadındır. Kocasını peri kızlarından kurtarmak için amansız bir mücadeleye giren kadının en büyük yardımcısı kocası ve kocasına duyduğu aşktır. Perilerin imkânsız isteklerini yardımcı ruhlar sayesinde yerine getirerek kocasına kavuşan kadın, böylelikle ruhsal erginliğinde tamamlayarak aile kurmayı hak eder.

Kötüler zümresinin en önemli fertlerinden biri de “cadı karılar”dır. Bunlar kötülük yapmak için yaratılmışlardır. Başlıca silahları büyüdür. Küplerine binip bir yıllık yolu, bir anda aşarlar. Kendilerine torbalarla verilecek altın karşılığında yapmayacakları kötülük yoktur. (Tezel 2013: 16)

Ebu Hançer masalındaki cadı karı da Kel Vezir’in kendine vaat ettiği altınlar pahasına karı-kocanın arasına girerek fesatlıkla onları ayırmıştır. Kızı küpüne bindirip yılan kamçısını şaklatarak Kel Vezir’e götürmüştür.

Masallarımızda sevgilileri ayıran, babayı evladına karşı doldurup kötülüğe sevk eden “Küp Uçuran Karı” adıyla da bilinen cadılar mitolojimizdeki “Al Karısı, Albastı, Al Ana” adıyla bilinen kötü ruhlardan doğmuştur. Al Karısı “Umay”ın

sonradan gelişen ve onun kötülüğü temsil eden şeklidir. (Çoruhlu 2009: 42) Bu sebeple Al Karısı “Umay”ın zıttı olarak üremenin karşısında özellikle de kadınlara kötülük yapan ruhlardır.

Mitolojimizde kahramanlara engel çıkaran Arap, dev, peri kızları ve cadılar kötü ruhların özelliklerini taşır. İnsanlara her türlü kötülüğü, hastalığı ve ölümü getiren bu ruhlar korkunç şekilli yaratıklar ya da cinlerdir. (Çoruhlu 2009: 56)

Bahattin Ögel ise Erliği şu şekilde açıklar: “Bilgisizdir, yıkıcıdır, karıştırıcıdır. Düzen ile sulh ve sükûn istemez. Sonsuz karanlıkların bağrından kopar gelir ve kuzeydeki karanlık ülkeler onun yurdudur. İradesizliğin timsalidir, iyilikle hiçbir ilgisi yoktur ve baştan aşağı kötülüktür.” (Ögel 1998: 429)

“Salkım Üzüm” masalındaki Arap, “Bayrahtar” masalındaki peri kızları “Ebu Hançer” masalındaki cadı karı mitolojimizdeki kötü ruhların özelliklerini ve işlevlerini taşıyan olumsuz kadın kahramanlardır.

“Tembel Oğlan” masalında kız babasıyla, “Arvadın Mekiri” masalında ise kadın kocasıyla iddialaşır.

“Tembel Oğlan” masalında “evi garı sahlar” sözünden dolayı babasının evden kovduğu Gülnaz ise yaramaz, üşengeç oğlanı iş gücü sahibi yapar. Tembel Oğlan Gülnaz’ın sayesinde zengin olur ve ihtişamlı bir saray yaptırır. Babasını yemeğe davet eden Gülnaz da “evi arvat sahlar” sözünü ispat etmiş olur.

“Garının ne şerri olar ki mana tohana” diyen adama karısı öyle bir oyun oynar ki adam gördüğüne görmedim demek zorunda kalır. Böylelikle kadının fendi erkeği yener.

“Keloğlan ve Cenkeşer” masallarındaki eşler de kocalarına göre daha akıllı, iş bilen, yol gösterici kadınlardır. “Keloğlan ve Cenkeşer”, saf, korkak, pasif bir kişiliğe sahip iken karıları sayesinde birer kahramana dönüşürler. Erkeğin potansiyelini ortaya çıkarmakta ve kullanmakta kadının fonksiyonunun önemi bu masallarla vurgulanmıştır.

Uyarıcı, yol gösterici, akıllı kadınlar Dede Korkut Hikâyeleri’nde ve Köroğlu Destanı’nda da karşımıza çıkarlar. Eşlerinin nasihatlerine kulak vermeyen erkeklerin işi yolunda gitmez. (Güneş, 2012:98)

“Tembel Kadın” masalındaki Ahmet Ağa’nın karısı ise akılsız, beceriksiz, saf ve tembel kadının tüm karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu masalda

Evi idare eden erkeği çekip çevirenin kadın olduğu bu masallardaki olumlu ve olumsuz kadın kahramanlar aracılığıyla “Karı erkeği rezil de eder vezir de” sözüne uygun olarak anlatılmıştır.

kocasına pişirdiği eti, yerinden kalkmaya üşendiği için dilenciye kaptıran kadının akılsızlığı anlatılmaktadır. Öyleki eti alan dilencinin söylediği;

Senin tavuğun benim torbam içinde

Menim çarığım senin çorban içinde

Men gider yiyerem orman içinde

Ağam seni döğür yorgan içinde

türküsünü de anlayamayan kadın, akşam eve gelen kocasından dayak yemekten kurtulamaz.

Bu masaldaki kadın üşengeçliğinin ve saflığının cezasını kocasından dayak yiyerek en ağır şekilde ödemiştir. Adamın kadına dayak atmasıyla biten bu masalda aslında evini çekip çeviremeyen kadının kocası tarafından da değer görmeyeceği anlatılmıştır. Bu sebeple kadının erkek tarafından ezilmemesi için ayakları üzerinde duran akıllı, sorumluluk sahibi kendini yetiştirmiş birey olması şartı bu masal metninden günümüze ulaşan bir mesaj olmuştur.

Evi idare eden erkeği çekip çevirenin kadın olduğu bu masallardaki olumlu ve olumsuz kadın kahramanlar aracılığıyla “Karı erkeği rezil de eder vezir de” sözüne uygun olarak anlatılmıştır.

“Gülmercan, Gırk Gatır mı Gırk Satır mı ve Fatmacık” masallarındaki kızlar üvey annelerinin zulmüne maruz kalan genç kızlardır. Onlar güzellikleriyle de üvey anneleri ve kız kardeşlerince kiskanılmış, haksızlığa uğramışlardır. Ancak bu kızlar kendilerine yapılan tüm kötülöklere rağmen doğru yoldan sapmamışlar; iyilikte ısrar etmişlerdir. Böylece sadece yüzlerinin değil, ruhlarının da güzel olduğunu göstermişler ve aslolanın da ruh güzelliği olduğunu ortaya koymuşlardır.

“Kız Sana Yazılı” masalında isyan etmeyerek kaderine boyun eğen kız günlerce bıkmadan ölü başı bekler. Kız, her gün oğlanın yatağındaki tılsımlı iğne ve muskaları itinayla çıkarır. Ailesinden uzakta ölü başı bekleyen kız, sabrının ve fedakârlığının neticesinde ödüllendirilir. Kızın başını beklediği ölü, yakışıklı ve yiğit bir oğlana dönüşür. Kızın sabrı zor olanı başarmış “ölüyü diriltmiştir.” Böylelikle

olay kahramanı yerine getirilmesi imkânsız bir şeyi yaparak en eski ve en zor motiflerden birini gerçekleştirmiştir. (Hacılar 2009: 87)

Masallarımızda mutluluğa erişmek için kahramanın belirli sınavlardan geçmesi gerekir. Yapılan haksızlıklara sabretmesi, her türlü kötülüğe karşı iyilikten sapmaması onu masalın sonunda hak ettiklerine kavuşturur. Ayrıca masal kahramanı kötülerle ve kötülükle aklıyla da mücadele eder. Onların hilelerini, düzenbazlıklarını ortaya çıkarır, büyülerini bozar. Böylelikle masallar topluma iyiliği, doğruluğu ve güzelliği salık eder. Tek başına dış güzelliğin yeterli olmadığı, asıl güzelliğin ruhun güzelliğiyle ortaya çıkacağı anlatılmış olur.

Bu masallardaki kızlar sadece güzel oldukları için değil, iyi ve doğru oldukları için yardımcı ruhlar tarafından korunmuşlar, sabır ve fedakârlıklarının sonucunda mutluluğa erişmişlerdir.

“Yedi Gardaşlar” masalındaki genç kız, yedi abisini önce güle sonra da yedi kıza dönüşen devlerle evlendirir. Gelinler ise bu kızın güzelliğini ve abileriyle olan muhabbetini kıskanarak ona yılanlı su içirip karnının şişmesini sağlarlar. Kocalarını bacılarının hamile olduğu yalanıyla dolduran kıskanç, iftiracı gelinler onu evden kovdururlar. Gelin-görümce çekemezliğinin masal diyarındaki anlatımı aslında günümüzde yaşanan toplumsal durumlardan biridir.

“Gız Sana Yazılı” masalında ise Çingene ölü başı bekleyen kızın güvenini kazanarak onunla arkadaş olur. Kız da ona başından geçenleri anlatır. Çingene kız, dirilen oğlana “Senin başını bekleyen bendim” diyerek hileyle kızın yerine geçer. Kızı da kendi hizmetçisi olarak tanır.

Masallarımızda mutluluğa erişmek için kahramanın belirli sınavlardan geçmesi gerekir. Yapılan haksızlıklara sabretmesi, her türlü kötülüğe karşı iyilikten sapmaması onu masalın sonunda hak ettiklerine kavuşturur. Ayrıca masal kahramanı kötülerle ve kötülükle aklıyla da mücadele eder. Onların hilelerini, düzenbazlıklarını ortaya çıkarır, büyülerini bozar. Böylelikle masallar topluma iyiliği, doğruluğu ve güzelliği salık eder. Tek başına dış güzelliğin yeterli olmadığı, asıl güzelliğin ruhun güzelliğiyle ortaya çıkacağı anlatılmış olur.

“Yedi Gardeşler” ve “Gız Sana Yazılı” masalları bazen kötülüğün en yakınımızdakilerden geldiğini göstermektedir. Arkadaşına ve yengelerine güvenen bu kızlar en büyük kötülüğü deonlardan görmüşlerdir. İnsan sevdiklerinden kötülük beklemediği için onlara karşı savunmasızdır. Bunu bilen kötü niyetli yakınlarımız, attıkları iftiralarla bizi can evimizden vururlar.

“Fatmacık” masalında üvey annesi ve kız kardeşi tarafından düğüne götürülmeyen kızın yardımına “nine” yetişir. Yaşlı kadın, elbisesiyle ayakkabısıyla inciği boncuğuyla Fatma’yı düğünün en güzel kızına dönüştürür. Düğündeki kadınların Fatma’nın güzelliği karşısında ağızları açık kalır. “Aya doğma memdum güne doğma memdum ay parçası dünya güzeli bir kız geldi” sözleriyle şaşkınlıklarını dile getirirler.

Türk mitolojisinde kahraman çıktığı yolculukta karşılaştığı engelleri aşmak için şamanların sihirli seyahatlerindeki dişi ruhların ortaya çıkıp şamana yol göstermesi gibi yardımcı güçler de kahramanı başarıya taşır. (Günay 1992: 13)

Masal kahramanları olgunlaşmak için yolculuğa çıkar. “Bayrahtar” masalında da kadın zorlu bir yolculuğa çıkmıştır. Yolculuk boyunca karşılaştığı güçlükler onu olgunlaştırmış, çektiği çilelere göğüs germesi onu kocasına kavuşturarak yeniden yuva kurmasını sağlamıştır. Kocasının sırrını tutamayan bu yüzden evliliği bozulan kadın, mücadelesiyle evliliğini kurtarır. Bu da bize evliliğin emek ve güven üzerine kurulması gerektiğini gösterir.

Şamanın yolculuğunda ona yardım eden “Umay, Ayızıt” gibi dişi ruhlar, bu masalarda da nine şeklinde karşımıza çıkar. Kahramanlara yol gösterip yardım eden nineler cadı karıların olumlu şeklini temsil eder. Bu nineler, haksızlıkların ve kötülüklerin karşısında olağanüstü güçleriyle iyilerin yanında yer alan koruyucu dişi ruhlardır.

“Ebu Hançer” masalındaki yaşlı kadın ise diğer masalarda karşımıza çıkan ninelerden farklıdır. Nineler hiçbir karşılık beklemezsin kahramanlara yardım ederken Ebu Hançer’deki nine ise altın karşılığında yardım ederek menfaatçi insanları temsil etmektedir.

“Ebu Hançer, Kel Vezirin memleketine varmış ilk gördüğü evin gapısını çalar. Yaşlı fakir bir nene kapıyı açır.

-Nene, benimisefir edersen mi?

-Aman yavrum, men fakirem. Ne yiyecehepmeyim ne içecehsuyum ne de yatacahdöşşğim var.

Ebu Hançer cebinden bir kese altın çıkarıp neneye gösterer. Nenenin gözleri faldaşigimi açılar.

-Aman balam, yiyecehepmeyin de var, içeceh suyum da yatacahdöşşegim de var."

Buradaki yaşlı kadın gerçek hayattaki "fayda bekleyerek iyilik yapan tamahkâr, fırsatçı" kadınlara en çarpıcı örnektir.

Sonuç

İlkel insanın kâinatı ve yaradılışı anlama gayesinden doğan mitoloji, sözlü kültür ürünleriyle varlığını koruyarak bugünlere taşınmıştır.

Sivas'ın Kuşkayası Köyü'nde yaşayan Karapapak Türklerinden derlenen masal metinleri Türk mitolojisinin izlerini barındırmaktadır. Pek çoğu masal anlatma geleneğinin yıldızları olan kadınlardan derlenmiştir. Tılsımlı sesleriyle masal diyarının uçsuz bucaksız dünyasında bizi gizemli ve tehlikeli bir yolculuğa çıkartan bu masal anaları, masalları yaşayarak yaşatarak ustalıkta anlatmışlardır.

Bilinçaltımızın derinliklerinde saklanan hayaller, istekler, idealler, arzular rüyalarımızda özgürce ortaya çıkmaktadır. Masallar da bir toplumun rüyalarını barındırdığına göre masalları sadece yazıya aktarmak yeterli değildir. Masalların bize verdiği mesajları doğru okuyabilmek ve yorumlayabilmek davranışlarımıza yön veren bilinçaltımızı ortaya çıkaracaktır.

Sözlü kültür ürünlerinin yaratıcısı insandır. Mit, destan, masal, efsane, hikâye insanın hayal gücünün derinliğinden ve zenginliğinden can bulmuştur. Daha sonra ise bu ebedî ürünler topluma ruh vermiş, hayat vermiş ve toplumu ahlakî, ilmî, bedîî yönden şekillendirmiştir.

Bu sebeple Türk medeniyetinin sosyal ve kültürel boyutunun kavranması, Türk dünyasının dinî inanç ve geleneklerinin anlaşılması, Türk kültür ekolojisini meydana getiren Türk mitolojisinin anlaşılması gerekir. (Çobanoğlu 2001: 75)

Türk toplumunun en önemli kaynağı olan Şaman inanç sistemi günümüzde dinî ve kültürel davranışlarımızda; roman, hikâye, tiyatro eserlerinde, sinema, dans,

Sözlü kültür ürünlerinin yaratıcısı insandır. Mit, destan, masal, efsane, hikâye insanın hayal gücünün derinliğinden ve zenginliğinden can bulmuştur. Daha sonra ise bu ebedî ürünler topluma ruh vermiş, hayat vermiş ve toplumu ahlakî, ilmî, bedîî yönden şekillendirmiştir.

müzik, resim ve mimaride “yaratıcı güç” olarak varlığını sürdürmüştür. (Kaya 2004: 22)

Masalların konusu genel olarak “iyi” ve “kötü”nün mücadelesi şeklindedir. Masallar kadının kadınla mücadelesine de sahne olmakta hatta çoğunlukla “iyi kadın”la, “kötü kadın”ların mücadelesi masalların erkek kahramanlarını da içine almaktadır.

Yeşilçam filmlerindeki, bugün ise televizyon dizilerindeki güzel, masum, iyi kalpli kız tipiyle, kötülük timsali kadınlar mitolojimizden günümüze fırlamış gibidir. Örneklendirirsek, “Gülmercan”ın “Küçük Hanım”daki Belgin Doruk’tan, “Ali Gözü Gız Gözü” masalında erkek kılığına giren kızın “Şoför Nebahat” filmindeki Fatma Girik’ten, masallardaki iyi kalpli ninelerin ise oynadığı filmlerde yardımsever, tonton ve sevecen rollerle karşımıza çıkan Adile Naşit’ten farkı yoktur. Evlendiği erkeğin çocuklarına acımasızca davranan üvey anne rolleriyle özdeşleşmiş “Suzan Avcı”da masallarımızdaki kötü kalpli üvey annelerin âdeta bugünkü ikonudur.

Mitolojimizde kadın kahramanların davranışlarının anlatılması, figüratif dilin çözümlenmesi, kadının bugünkü yerini ve üstlendiği rolleri anlamamızı sağlayacaktır. Ortak kültürel belleğimizi oluşturan mitolojinin kadın kahramanları, iyilikleri ve kötülükleriyle uzak geçmişten bugüne kendi gerçekliğiyle ulaşmıştır.

Masal kahramanlarının tahlil edilmesi, kadın ve erkeği dolayısıyla da insanı daha iyi anlamamızı, onların bugün yaşadığı çelişkilerin, çatışmaların, anlaşmazlıkların ve beşerî ilişkilerde gerek kadınların erkekle gerekse her iki cinsin birbiriyle problemlerinin altında yatan sebeplerin, birbirlerinden beklenti ve isteklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Kadın ve erkeğin üstlendiği “rolün” bugün yazılmadığı eskiden bugüne uzandığı görülecektir. Doğru değerlendirmeler gösterecektir ki kadın ya da erkek, zaman ve mekân değişse bilgi ve teknoloji ile donatılsa dahi arkaik insanın bugünkü numunesidir.

Günümüzdeki acımasız kaynana; kıskanç görümce; kaprisli gelin; dedikoducu kadınlar; meraklı komşu kadınlar; güzelliğiyle beğeni toplayan genç kızlar; hamarat kadınlar; akıllı, tuttuğunu koparan, mücadeleciler - kek dünyasında yer edinmiş - güçlü kadınlar; uyuşuk, sorumluluk almak istemeyen tembel kızlar; eğitim almamasına rağmen bilgeliğiyle çevresindekilere her daim yardım eden nur yüzlü pamuk nineler; eşi ve çocukları için yemek yapıp ev temizleyip bununla mutlu olan fedakâr anneler mitolojimizde hayallerle süslenerek “Fatmacık”a, “Gülmercan”a, “Merdan Hatın”a, “Peri Kızı”na, “Dev Anasına” ve “Cadı Karı”ya dönüşmüştür.

Karapapak masallarının mitolojik kadınları ölmemiş, kılık değiştirerek zamanın ve mekânın koşullarında yeniden şekillenerek erkeklerle ya da hemcinsleriyle çatışmaya, uzlaşmaya kısacası var olmak adına mücadele etmeye devam etmektedirler. Dev analarının acımasızlığının; kötü kalplilerin kıskançlığından ve entrikalarından; cadı karıların tuzaklarından arınmış bir dünya ne masallarda ne de gerçek hayatta mümkündür. Dileyelim ki masal dünyasında olduğu gibi gerçek hayatta da iyiler kazansın.

Kaynak Kişiler:

1. Adı Soyadı :Suna TAŞ
Yaşı :71
Yaşadığı Yer :Kuşkayası Köyü-Sivas
Anlattığı Masallar :Fatmacık, Ali Gözü GızGözü, Gız Sana Yazık, Bayrahtar
2. Adı Soyadı :MahigülBENLİ
Yaşı :41
Yaşadığı Yer :Sivas
Anlattığı Masallar :GırkGatr mı Gırk Satır mı
3. Adı Soyadı :Sebile SARCAN
Yaşı :48
Yaşadığı Yer :Kayseri
Anlattığı Masallar :Ebu Hançer, Salkım Üzüm
4. Adı Soyadı :ZöhreGÜLBİL
Yaşı :77
Yaşadığı Yer :Kuşkayası Köyü-Sivas
Anlattığı Masallar :MerdanHatın
5. Adı Soyadı :GüldeneKAMA
Yaşı :55
Yaşadığı Yer :Yarhisar Köyü-Sivas

Karapapak masallarının mitolojik kadınları ölmemiş, kılık değiştirerek zamanın ve mekânın koşullarında yeniden şekillenerek erkeklerle ya da hemcinsleriyle çatışmaya, uzlaşmaya kısacası var olmak adına mücadele etmeye devam etmektedirler.

Anlattığı Masallar	:Yedi Gardeşlar
6. Adı Soyadı	:Turan BENLİ
Yaşı	:46
Yaşadığı Yer	:Kuşkayası Köyü-Sivas
Anlattığı Masallar	:Gülmercan, Keloğlan,Cenkeşer
7. Adı Soyadı	:GülserKAMA
Yaşı	:62
Yaşadığı Yer	:Yarhisar Köyü-Sivas
Anlattığı Masallar	:Tembel Oğlan, ArvadinMekiri

Kaynaklar:

- BAYAT, Fuzuli (2005), Mitolojiye Giriş, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- CAMPBELL, Joseph (2000), Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, (çev. Sabri Gürses), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2001), Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, C:1, Ankara: AKM Yayınevi.
- ÇORUHLU, Yaşar (2010), Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- DİLEK, İbrahim (2007), Altay Masalları, Ankara: Alp Yayınevi.
- ELLİADE, Mircea (1993), Mitlerin Özellikleri, (çev. Sema Rifat), İstanbul: Simavi yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2004), Dede Korkut Kitabı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGUN, Pervin (2004) Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- ERKAN, Süleyman (1996), Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908), Trabzon.
- GÖKALP, Ziya (2006), Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- GÜNAY, Umay (1992), Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNEŞ, Asuman (2012), Oğuz Grubu Türk Kahramanlık Destanlarında Kadın, Ankara: Berikan Yayınevi.
- HACILAR,Valeh (2009), Karapapak Mitolojisinin Yapısı Üzerine Araştırmalar, Bilig, Sayı: 49, Ankara.
- YAVUZ Helimoğlu,Muhsine (2008), Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- KAYA Muharrem (2004), Türk Romanında Destan Etkisi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÖGEL, Bahattin (1998), Türk Mitolojisi I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SAKALOĞLU, Sami (2012), Masal Araştırmaları, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- TEZEL, Naki (2013), Türk Masalları, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- YAKICI, Ali (2014), İpek Yolunda Türk Kültür Mirası, Türk Yurdu, Ankara
- YAKICI, Ali (2009), Ozan Dili Çevik Olur/Âşık Edebiyatı Yazıları, Ankara: Gazi Kitabevi.
- YILMAZ, Salih (2007), Türkiye’de ve Kafkasya’da Yaşayan Karapapak (Terekeme) Türkleri Tarihi ve Kültürü, İstanbul: Prizma Yayıncılık.